

Juhász Etelka – Kiszely István

A SÍROKBÓL SZÁRMAZÓ CSONTVÁZAK ANTROPOLÓGIAI ÖSSZEZÉSE

Sírok leírása (1. kép)

2. sír. 6–7 év körüli gyermek töredékes csontváza. A rossz megtartás miatt csak feltételezhetően sorolható valamely mediterrán típushoz. Nagyobb megmaradt csontok: homloksont-darab, hiányos jobb oldali mandibula és töredék az orbitális részből.

5. sír. 6–10 év közötti gyermeknek kalott- és arci része. Valószínűleg leánygyermek lehetett és a tubera alapján feltételezhetően valamely mediterrán típushoz sorolható. Crista metopica; feltételezhetően a Sutura metopica késői elcsontosodása miatt.

6. sír. 10 év körüli fiúgyermeknek kalottja, mandibulája és jobb oldali maxilla-része. A pentagonoid alapalaktól következően valamely mediterrán típushoz tartozhatott. Progenia, apertura piriformis alsó peremén absorptio nyoma. Ossa suturarum: jobb oldalt 15; az apertura piriformis alsó szélének absorptiójával együtt feltételezhetően korai anyagcserezavar következménye lehetett.

7. sír. Adultus-maturus feltehetően férfinek két tibiája, amelynek a felső része hiányzik. A jobb oldali tibia in vivo törött és kalluszosan gyógyult.

8/1. sír. Juvenis I. korú gyermeknek koponyatöredékei. Kisebb mértékű szimmetrikus szemgödri felszívódás (Cibra orbitalia). Koponya alapalakja; pentagonoid, amely a mediterránokra jellemző.

8/2. sír. Adultus-maturus korú (inkább) férfinek vázcsont-töredékei; bordái, ujjpercei, hosszúcsontok felszínén erősek az izomtapadási helyek, az orbita-perem erőteljes, apertura piriformis keskeny, a palatum alacsony. Jobb felső négyes fognál akut foggyökérgyulladásnak lezajlott nyomai jól láthatók.

10. sír. Adultus, 20–22 év körüli nőnek maxillája, koponyaboltozata, mindkét femurjának felső harmada, bal tibiának diaphysise és más kisebb csontok. A hosszúcsontok felszínén sequesteres kimaródások – csonthiányok – feltételezhetően anyagcsere-zavar következménye.

11. sír. Maturus férfinek kalottja. Az alapalaktól és az agykoponya magasságából következően feltételezhetően az atlantomediterrán típushoz tartozott. A vázcsontok közül még a jobb humerus epiphysis nélküli proximális része és a bal diaphysis femoris maradt meg. A hosszúcsontok felszínén az izomtapadási helyek igen erőteljesekek, érdekes, a femur torziója jelentős.

Rövid összegzés

A feldúlt, kirabolt sírokból közepes megtartású csonttöredékek meghatározását végeztem el MARTIN 1928 normái szerint. Az életkorok meghatározásánál részben VALLOIS 1937, részben KÖRBER 1957, részben pedig NEMEKÉRI – HARSÁNYI – ACSÁDI 1960 sémáit, illetve cikkeit használtam fel.

A nyolc egyéntől származó töredékek nem és életkor szerinti megoszlása a következő volt:

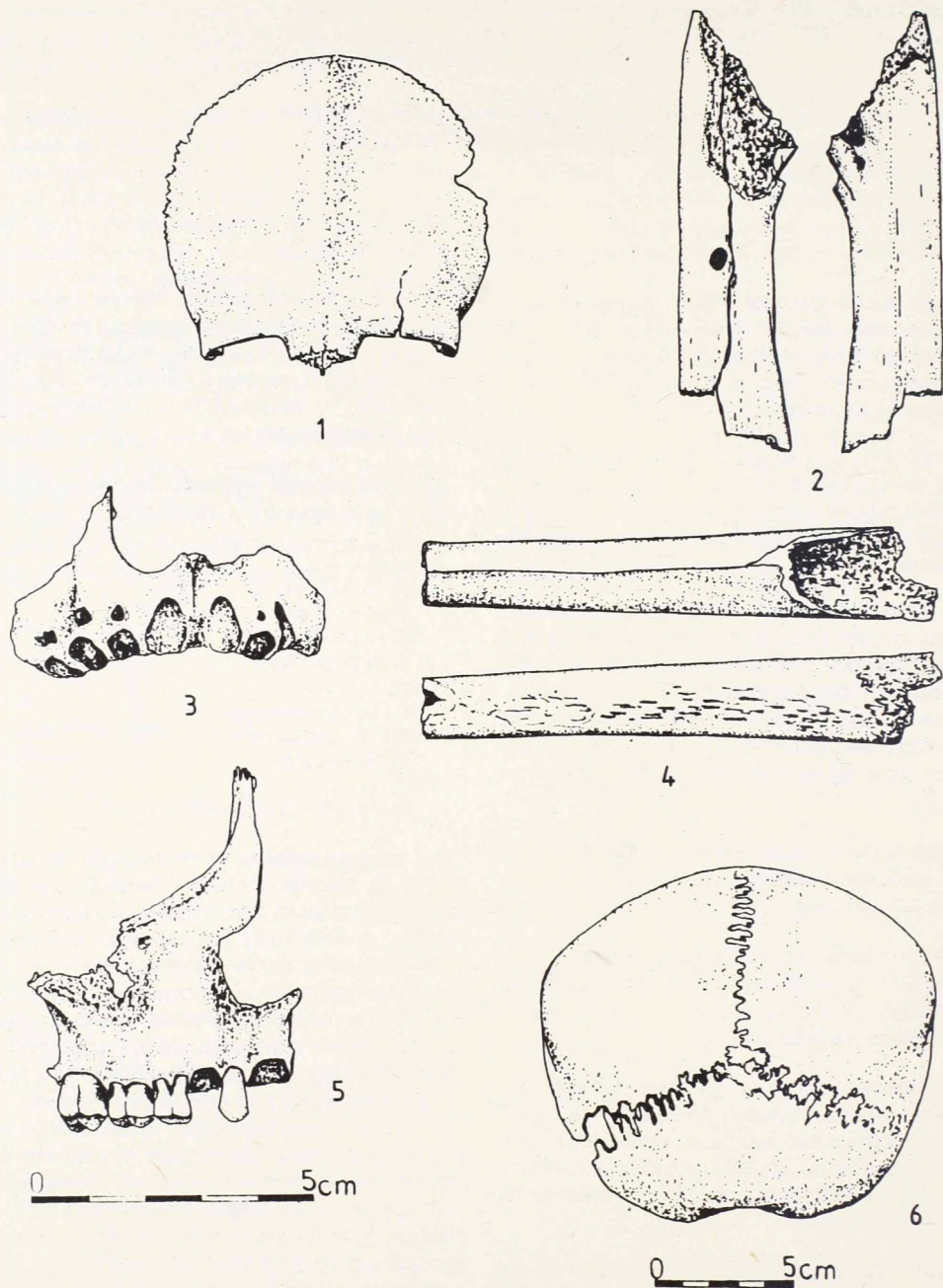
- 4 gyermek
  - (2. sír 6–7 éves
  - 5. sír 6–10 éves
  - 8. sír juvenis I
  - 6. sír 10 év körüli)
- 3 férfi
  - (7. sír adultus-maturus
  - 8/2. sír adultus-maturus
  - 11. sír maturus)
- 1 nő
  - (10. sír, 20–22 év körüli)

Típus meghatározásánál könnyebbséget jelentett, hogy a koponyák kalottja többnyire megvolt, így azokból viszonylag jól lehetett következtetni taxonómiai hovatartozásukra. A mediterránokra különösen jellemző pentagonoid forma és az alacsony kalott-magasság így jól kivehetőnek bizonyult. Mivel a római kor előtt a Kárpát-medencében az atlanto-mediterrán típushoz tartozó egyének nem voltak jellemzőek, ezért e temetőből származó egyénekről nagy valószínűséggel állíthatjuk, hogy az Appennini-félszigetről való mediterránok voltak.

A néhány csontmaradvány alapján számított átlagos életkor nem reális, hiszen csak temető-töredékekről van szó, ahol pl. neonatusok nincsenek. Az általam feldolgozott egyéneknél az átlagos életkor 26 év volt. A testmagasságot a töredékekből csak nagyvonalakban lehetne becsülni, így annak jelentősége nincsen.

A kevés számú egyednél a pathológiás elváltozásokból való következtetések is csak esetlegesek. A Mediterráneumtól hosszabb ideig távolabb élő emberekre oly jellemző arthrotikus megbetegedések nem fordultak elő, ezzel szemben hiánybetegségre utaló jeleket találtunk az 5., a 8/1-es és a 10-es számú síroknál. Gyakran előforduló foggyökérgyulladás akut folyamatát láthattuk a 8/2-es sírnál, in vivo fracturát a jellegzetes kalluszos gyógyulással, pedig a 7-es számú sírnál.

Megjegyezhető, hogy a férfiak hosszúcsontjainak felszíne rendkívül durva izomtapadási felszínt mutatott, ami intenzív – erős – munkára utaló jel.

1. kép Néhány patológiai elváltozás a Harrer Pál utcából előkerült sírokból. 1. 5. számú gyermeksír koponyatöredéke a sutura metopica kései elcsontosodása következtében fennmaradt gyenge cristával; 2. a 7. számú férfisírból származó in vivo tört tibia töredékei; 3. a 8. számú felnőtt férfi sírjából származó maxilla-rész a jobb felső négyes fognál a foggyökérgyulladás nyomaival; 4. a 10-es számú felnőtt női sírből származó tibia-részlet seques-teres csontfelszínnel; 5. a 6. számú fiúgyermek maxilla-része abszorbeálódott apertura-piriformis peremmel; 6. a 6. számú sírből származó koponya hátulnézetben a sok ossa suturarum-al

Martin szög szám	A csontváz-maradványok méretei					Martin szög szám	A csontváz-maradványok méretei									
	5.	6.	8/1	8/2.	10		11	5.	6.	8/1	8/2.	10	11			
Cranium						Humerus										
1.	g.-op.	-	180	-	-	-	190	4.	dist.epiph.sz.	-	-	-	-	-	65	
3.	g.-l.	-	170	-	-	-	173	5.	diaph.max.átm.	-	-	-	-	24	25	
8.	eu.-eu.	-	115	-	-	-	132	6.	diaph.min.átm.	-	-	-	-	30	18	
9.	ft-ft.	88	90	84	-	-	96	7.	diaph.köz.ker.	-	-	-	-	76	78	
10.	co.-co.	112	118	108	-	-	125	Femur								
12.	ast.-ast.	-	106	-	-	-	120	6.	diaph.sagg.átm.	-	-	-	28	24	24	26
23.	horizont.ker.	-	500	-	-	-	510	7.	diaph.transv.átm.	-	-	-	28	21	22	25
24.	po.-b.-po.	-	355	-	-	-	320	9.	transv.átm.felső harmadban	-	-	-	28	24	-	32
42.	ba.-gn.	90	-	-	-	-	-	10.	sagg.átm.felső harmadban	-	-	-	-	25	28	
43.	fnt.-fnt.	84	92	84	-	-	102	Tibia								
44.	ek-ek.	-	82	74	-	-	92	1/b	Mollison hossz	310	-	-	-	-	-	
50.	mf.-mf.	-	24	-	-	-	-	8/a	sagg.átm.for.nutr.	30	-	-	-	-	-	
54.	orr szélesség	-	26	-	-	-	-	9/a	transv.átm.for. nutr.	24	-	-	-	-	-	
55.	n.-ns.	-	46	-	-	-	-									
61.	ekm.-ekm.	-	28	-	-	-	-									
65.	kdl.-kdl.	-	105	-	-	-	-									
66.	go.-go.	-	76	-	-	-	-									
68.	mandibula hossz.	-	84	-	-	-	-									
70/a.	mandibula ág.m.	-	36	35	-	-	-									
71/a.	legk.ág.sz.	-	28	27	-	-	-									
79.	mandibula szög	-	122	-	-	-	-									

IRODALOM

KÖRBER 1957

E. KÖRBER, *Abrasion und Artikulationsbewegung*. Zeitschr.d. Deutsch. Zahnhl. 12(1957)117-129.

MARTIN 1928

R. MARTIN, *Lehrbuch der Anthropologie*. Jena 1928.

NEMESKÉRI-HARSÁNYI-

J. NEMESKÉRI-L. HARSÁNYI-GY. ACSÁDI, *Methoden zur Diagnose des Lebensalters von Skelettfunden*. Anthrop. Anzeiger 24(1960)70-95.

ACSÁDI 1960

H. VALLOIS, *La durée de la vie chez l'homme fossile*. L'anthropologie 47(1937)499-532.

VALLOIS 1937

E. Juhász

Budapest, Történeti Múzeum

Budapest, Károlyi M. u. 16.

H-1053

I. Kiszely

MTA Régészeti Intézete

Budapest, Uri u. 49.

H-1014

